

פתח דבר

"וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָקָה שְׁלוֹם
וְעִבְדַת הַצְדָקָה הַשְקֵט וְכִטָּה
עַד עוֹלָם" (ישעיהו ל"ז)

ברוך השם אלוהינו ואלוהי אבותינו, המחיינו ומקיימנו
בחסד בצדקה ובמשפט, אשר נתן לנו את תורתו לטוב לנו כל הימים,
ובטובו הצמיח לנו רועי דעה והשכל, סוללי נתיבות מעשה ומחשבה
בכל דרכי החיים ומהלכיהם, לעשותם ישרים, ולהדריכנו לעשות האמת
מפני שהיא אמת.

הצדקה היא אבן יסוד במהלכי החיים היהודיים. האחדות והדאגה
לזולת הן מאושיות קיומו של עם ישראל, כפי שנצטוו וכפי שנהגו
במשך דורות רבים. מעשה הצדקה דורש לימוד של יסודותיה, של
מינונה ושל גדריה, כדי שלא יהיו האדישות וקשיות הלב מנת חלקנו,
ושלא יהפכו התמות והרחמנות לטיפשות ולאכזריות. הפרקים
הנבחרים כאן מיועדים כדברי מחברם, הרמב"ם, "שידעם הכל, קטן
וגדול, איש ואשה, בעל לב [=חכמה] רחב ובעל לב קצר". והרגישות
שבלב חכמה היא לאדם. אנו מקווים כי ירבו בנו הדעת והמעשה
הטוב, ויהיה הטוב מנת חלקו של עושה הטוב.

ספר זה, מבית היוצר של "מפעל משנה תורה", הוא חלק ממימוש
חזונו של מייסדי המפעל והעושים במלאכה: לפתוח שערים ישירים
אל תורתו של הנשר הגדול בחיבור מדויק מלווה בביאור תמציתי.
ספרון זה בא לעודד את לימוד הצדקה ואת עשיית הצדקה מתוך
תמצית התורה שבעל פה כפי שניסחה גדול הפוסקים, הרמב"ם, רבנו
משה בן מימון. בחזונו הגדול, לכבודה של תורה, חרט רבנו משה בעט
אומן את חיבורו הגדול, כליל תפארת, "משנה תורה", יצירת המופת
של נכסי הרוח של עם ישראל. זהו חיבורו הגדול ביותר של הנשר
הגדול, חיבור מלא עוז וחזון, המקיף את כל התורה שבעל פה במרוכז,
כשהיא מבוררת ומלוטשת כפי שלא נעשה מיום מתן תורה בהר סיני,
לתועלת כל יהודי. י"ד ספרים, תמצית התורה שבעל פה, נכתבו
בלשון טהורה וברורה, כדי שיוכל כל אדם לדעת ולעשות ולחיות חיי
אמת (ראה מו"נ א, מב).

מיום שיצא לאור החיבור "משנה תורה" ועד היום, הוא עבר הגהות ושינויי עריכה, מהם בזדון מהם בשגגה. משום כך, הדפוסים ורבים מכתבי היד מלאים שגיאות רבות עד אין מספר, השמטות בזדון מחמת הצנזורה הנוצרית ותיקוני עריכה של מעתיקים עמי ארצות ומדפיסים שנוקשו ונלכדו בעקביהם, והחיבור שיצא מתחת ידי הרמב"ם כשהוא מזוקק השתנה לבלי הכר.

ראשית דרכו של המפעל נסללה בהגשת מהדורת משנה תורה, "הרמב"ם השלם והמדויק", לקוראינו, בכרך אחד ועם מפתחות מקיפים. ונתפשט עד מהרה בקרב רבים הלומדים את דברי רבנו בלשונו הטהורה, ויד רבים ממשמשת בו. כמו ב "הרמב"ם השלם והמדויק", גם בספרון זה הנוסח מבוסס על הנוסח המדויק על פי עבודתו של גדול מהדירי הרמב"ם, מו"ר הרב קאפח זצ"ל, שניתן באדיבות "מכון משה", ועם השוואות נוספות מכתבי יד משובחים, כגון אלו שנשתמשו בהם הרב יצחק שילת שליט"א במהדורתו "הרמב"ם המדויק", מהדורת "מכון ממרא" וחילופי הנוסח שבמהדורת פרנקל. ההבדלים בין כתבי היד הללו בדרך כלל אינם משמעותיים, והעירונו על חילופי נוסח משמעותיים.

ראוי לציין שקיימנו בנוסח ההלכות את לשונו המקורית של הרמב"ם, ולא שינינו אותה אף אם היא שונה מן הרגיל בימינו. לכן, למשל, גרסנו לְשֵׁנָה (ט, ז) ולא לְשֵׁנוֹת, וכן נִתְחַלְקֶת (ט, ה) ולא מתחלקת. נוסח הדפוסים הנפוץ משובש כל כך, עד שראוי להתרחק ממנו. דרך משל, בדין הקדימות בפדיון שבויים (ח, טו), גרסת הדפוסים היא: "האשה קודמת לאיש... ואם היו שניהם בשביה ונתבעו שניהם לדבר עבירה"; ואילו בנוסח המדויק: "לדבר ערוה". ובעניין מתנת עני (ט, יט), גרסת הדפוסים היא: "עני שנתן פרוטה לתמחוי"; ואילו בכתבי היד המדויקים: "עני שנתן פרוסה לתמחוי", וברור שכוונת הרמב"ם לפרוסה, שהרי התמחוי הוא מאכל.

גם חלוקת ההלכות - זכתה לשוב למקור, כפי שנעשה כבר ברמב"ם השלם והמדויק: החלוקה לפסקאות במהדורה זו - משקפת את החלוקה להלכות כפי שקבעם הרמב"ם, ואילו מספור ההלכות הושאר כמקובל בדפוסים כדי להקל על המעיינים. נוסח זה מסכם את המאמצים לשחזור נוסח המקור, ומגיש אותו לקהל הרחב מזוקק ומלוטש ביופיו.

הניקוד:

אף כאן, ניקדנו את ההלכות שלפנינו בשיטה שהלכנו בה במהדורה המנוקדת של "ספר המדע", כששמרנו על מסורת הלשון של הרמב"ם המשתקפת בכתיב שבכתבי היד של החיבור, אך נמנענו מלסטות ממסורת הלשון שבפי רוב הציבור בארץ ישראל בימינו.

הביאור:

ביאור ההלכות נעשה על ידי תלמיד חכמים גדול הבקי במשנתו של הרמב"ם, הרב ד"ר דרור פיקסלר שליט"א, איש אשכולות, אביר ונכבד, תלמידו של הרב נחום אליעזר רבינוביץ שליט"א, מחבר "יד פשוטה" על הרמב"ם, שהתמחה בתחום זה, ועתה החל להוציא לאור סדרה של ספרים של פירוש המשנה לרמב"ם מתוך מגמה לחשוף את מרגליותיו של רבינו. כשאר תורת משה בוערת בו, נטל על עצמו בטוב דעתו את המשימה שלא על מנת לקבל פרס. בכתיבת הביאור עמדה לנגד עינינו מטרתו של הרמב"ם, שיהא הספר מובן לכל אדם. לשם כך, נזקקנו בעיקר להסברת מילים קשות והבהרת מושגים ומשפטים שאינם מובנים בעיון ראשוני ללומד המצוי. סבורים אנו שיש בביאור לרבינו משום תרומה גם לתלמידי חכמים. הפירוש נסמך על פירושיהם של מפרשיו המקובלים של החיבור, בבחינת "קנקן חרש מלא ישן", ובראש ובראשונה דברי רבנו עצמו בחיבוריו האחרים, פירוש המשנה וספר המצוות ועוד. וכשהמפרשים חלוקים בשאלת הבנת פשטם של דברי הרמב"ם, נקטנו את הפירוש הנראה לנו יותר לעניות דעתנו. בשל קוצר היריעה לא נוכל לפרט כאן את השיקולים שהנחנו בכל פרט. נשמח לקבל את הערות הלומדים לשכלול הפירוש במהדורות הבאות, בעזרת השם.

שלמי תודה

בראשית דבריי, אודה להשם יתברך, אשר "יומם יצוה חסדו, ובלילה שירו עמי, תפילה לאל חיי", על שנסך בי דעת וזימן לי את מורי ורבותיי, הרב יוסף קאפח זצ"ל והרב ד"ר אליהו זייני שליט"א. מהדורה זו לא הייתה יוצאת לאור לולא עזרתם של אנשים רבים שפעלו לכבוד רבנו בלבד ושלא על מנת לקבל פרס. ראש לכולם ד"ר יחיאל קארה, הי"ו, חוקר בכיר באקדמיה ללשון העברית, אשר יגע